

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземної філології
Кафедра практики іноземних мов**

**СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ МІЖМОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ У
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДІ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 09-451 групи
спеціальності 014.02 Середня освіта
(Мова і література англійська).
Спеціалізація: турецька мова
освітньо-професійної програми
Середня освіта (Мова і
література англійська)
Петрів Ольга Романівна
Керівник: к. пед. н., доцент
Колкунова Вікторія Володимирівна
Рецензент: к. пед. н., доцент
Зуброва Ольга Андріївна

Херсон - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Міжмовна інтерференція як лінгвістичне явище	6
1.1. Поняття «міжмовна інтерференція».....	6
1.2. Види міжмовної інтерференції.....	11
1.3. Причини виникнення міжмовної інтерференції.....	14
РОЗДІЛ 2. Аналіз способів подолання міжмовної інтерференції в процесі навчання англійської мови в українськомовному закладі загальної середньої освіти	19
2.1. Міжмовна інтерференція як лінгводидактична проблема.....	19
2.2. Прояви міжмовної інтерференції в процесі навчання англійської мови в українськомовному закладі загальної середньої освіти.....	23
2.3. Система вправ з подолання міжмовної інтерференції в процесі навчання англійської мови в українськомовному закладі загальної середньої освіти.....	31
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах поступової інтеграції України в європейський освітній і політичний простір опанування іноземних мов належить до ключових завдань системи освіти, що створює нові виклики для теорії та практики навчання іноземних мов. У такому контексті пошук оптимальних шляхів подолання негативних наслідків міжмовної інтерференції в процесі навчання іноземних мов належить до методичних питань, що потребують подальшого вирішення, оскільки це явище є досить складним і в процесі оволодіння іноземними мовами створює значні перешкоди для успішного формування комунікативної компетентності учня закладу загальної середньої освіти.

Аналізу міжмовної інтерференції як лінгвістичного явища присвячено чимало досліджень, зокрема, У. Вайнрайха, Й. Хольц-Ментері, Е. Мерісте, Б. Куделько, О. Шаблій, А. Д'якова, Л. В. Щерби та інших. У контексті методики викладання іноземних мов міжмовну інтерференцію розглядали В. Миськів, Н. Кульчицька, Л. Панова, О. Тарнопольський, Н. Федорова, О. Бігич, К. Ружин та інші.

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених різним аспектам міжмовної інтерференції та її впливу на якість навчання іноземних мов, пошук оптимальних способів її подолання в процесі формування іншомовних навичок і вмінь не втрачає актуальності, що й зумовлює вибір теми нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є процес навчання англійської мови в закладах загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є способи подолання міжмовної інтерференції у процесі навчання англійської мови українськомовних учнів у закладах загальної середньої освіти.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й розробити систему вправ з подолання міжмовної інтерференції у процесі навчання англійської мови українськомовних учнів закладів загальної середньої освіти.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі **завдання**:

- дати визначення поняття «міжмовна інтерференція» як лінгвістичного явища, проаналізувати її види й принципи класифікації;
- з'ясувати загальні причини виникнення міжмовної інтерференції в системах мов, що контактують;
- проаналізувати причини та прояви міжмовної інтерференції в процесі навчання англійської мови в українськомовних закладах загальної середньої освіти;
- систематизувати способи подолання українсько-англійської інтерференції;
- створити систему вправ з подолання українсько-англійської інтерференції для учнів закладів загальної середньої освіти.

Мета та завдання дослідження зумовили вибір його **методів**: аналізу наукової літератури з метою формування понятійного апарату роботи; зіставлення систем двох мов, що контактують, для визначення сфери можливого виникнення міжмовної інтерференції; синтезу для формулювання висновків дослідження; систематизації для розробки способів запобігання виникнення міжмовної інтерференції в процесі оволодіння іноземною мовою; педагогічного проєктування для створення системи вправ з подолання проявів українсько-англійської міжмовної інтерференції в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть використовуватись у навчальних або дослідницьких цілях, а саме для створення й апробації методики подолання міжмовної інтерференції на уроках англійської мови; порівняльного аналізу систем української та англійської мов; в якості навчально-методичного матеріалу для вчителів

англійської мови; а також у студентських наукових роботах з даної проблематики.

Структура роботи визначається метою та завданнями дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

МІЖМОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ЯК ЛІНГВІСТИЧНЕ ЯВИЩЕ

1.1. Поняття «міжмовна інтерференція»

Вперше термін «інтерференція» (від англ. *interference*) використано у Празькій лінгвістичній школі, де він визначається як процес відхилення від норм мов, які знаходяться в контактi. Проте, широке визнання цей термін отримав відразу після публікації монографії У. Вайнрайха [2].

Спочатку термін «інтерференція» використовувався переважно в технічних науках, як-от фізика, для позначення взаємного посилення та ослаблення хвиль при їх накладанні одна на іншу. Але вже пізніше він отримав широке розповсюдження в гуманітарних ученнях: у лінгвістиці, психології та методиці викладання іноземної мови.

Однак, у психолінгвістичній літературі термін «інтерференція» висвітлюється спеціалістами з різних боків: деякі вкладають в його зміст як негативний, так і позитивний вплив рідної мови, інші – тільки негативний вплив рідної мови на мову, що вивчається. Така різниця в їхніх судженнях пояснюється багатоаспектністю та складністю самого явища, яке в процесі контактування двох мов може як допомагати, так і заважати формувати нові навички з іноземної мови.

З лінгвістичної точки зору термін «інтерференція» використовується в контексті вивчення контактування мов для позначення тих змін, які спостерігаються в мові носіїв двомовності (багатомовності) як результат взаємодії різних мовних систем. Проте, у визначенні поняття мовної інтерференції є також деякі розбіжності серед лінгвістів. Деякі з них (В. Виноградов [5], З. Муратова [23]) пов'язують її з поняттям мовної норми, інші (А. Карлинський [14], Б. Гавранек [6], Ю. Жлуктенко[10]) – з лінгвістичним переплетенням (накладанням) однієї системи мови з іншою.

Деякі вчені (У. Вайнрайх [3], Е. Хауген [30], С. Семчицький [28]) трактують це поняття в широкому сенсі, включаючи в зміст інтерференції явища запозичення та субстрату, інші (З. Муратова [23], Л. Почтарьова [24]) – у вузькому, обмежуючись лише порушеннями мовних норм у мовленні [4, с. 104].

До інтерференції відносять, як правило, не свідоме запозичення, а тільки неконтрольовані процеси негативного впливу іноземної мови на рідну.

Двох симетричних, рівних у соціально-етнічних умовах співіснування мов не буває. Слід приділити увагу також індивідуальним (психолінгвістичним й психологічним) аспектам двомовності. Симетрія двомовності могла б існувати за умови досконалого володіння обома мовами більшістю членів певного соціуму, тоді білінгви з легкістю би спілкувалися і у будь-яких мовленнєвих ситуаціях, перемикалися б з однієї мови на іншу, не змішуючи при цьому різні мови. Але відомі дослідники цього питання, такі як Б. Гавранек [6, с. 94], А. Мартіне [21, с. 366], Е. Хауген [30, с. 61], вважають, що таке досконале володіння двома мовами без інтегрування їхніх мовних кодів перевищує психічні можливості звичайної людини. У людській свідомості з боку мовного аспекту окремі особливості іноземної мови уподібнюються до правил рідної мови. На цьому етапі відбувається інтерференція двох мовних систем, а саме часткове ототожнення й змішування, що й призводить до помилок у мовленні індивіда будь-якою мовою.

Загальною передумовою інтерференції є те, що людина, у процесі комунікації іншою мовою, завжди певною мірою використовує навички мовлення рідної мови (наприклад, навичку розрізнення дзвінких і глухих приголосних, навичку вживання іменника у функції присудка тощо).

Психологи розглядають інтерференцію як процес утворення перешкод у результаті перенесення навичок і вмінь з однієї діяльності в іншу. З психолінгвістичного аспекту цього явища, оскільки форма мовного утворення, викликаного інтерференцією, обумовлена функціонуванням

психофізіологічних механізмів його породження, то інтерференцію необхідно розглядати, як «процес конфліктної взаємодії мовних механізмів, обумовлений об'єктивними розбіжностями, що виявляється зовні у мові білінгва у відхиленнях від закономірностей однієї мови під негативним впливом іншої чи внаслідок внутрішньомовних впливів аналогічного характеру» [15, с. 3].

У психолінгвістиці інтерференцію розглядають як невід'ємну складову процесу повільного, поступового проникнення певного іншомовного елемента в систему мови в процесі оволодіння ним. У лінгвістиці проблема інтерференції в процесі мовних взаємозв'язків розуміється як «порушення білінгвом (людиною, що володіє двома мовами) правил співвідношення двох мов, що контактують» [14, с. 7].

У соціолінгвістичній науці репрезентується широкий спектр поглядів і думок щодо дослідження явища інтерференції. С. Семчинський визначає інтерференцію як «процес взаємодії систем та елементів цих систем у мовах, що контактують» [28, с. 3].

Ю. Жлуктенко вважає, що інтерференція – це «зміни в структурі мови та її семантиці, що визначаються міжмовною взаємодією у ситуації мовного контакту» [10, с. 76]. Він змішує процес інтерференції з її ймовірними наслідками для мови, яка зазнає впливу.

На думку дослідника У. Вайнрайха, інтерференція – це відхилення від норми будь-якої мови під впливом іншої [2, с. 22], а О. Шаблія у своїй публікації, спираючись на думку Л. Крисіна, визначає її як помилку, що утворюється в мові внаслідок впливу іншої мови, причому до інтерференції лінгвіст відносить лише неконтрольовані, підсвідомі процеси [31, с. 372].

У сучасному лінгвістичному словнику О. Селіванової можна знайти таке визначення цього поняття: «Інтерференція – взаємне проникнення в мовлення білінгва елементів різних рівнів двох мов, що сприймаються як іншомовний акцент. Інтерференція є мовленнєвою помилкою, відхиленням від стандартів рідної мови. Інтерференція може охоплювати всі рівні мови,

однак особливо послідовно виявляється у фонетиці у вигляді ідеофонії. Інтерференція може утворитися при вивченні іноземної мови людиною або за умови існування тривалих мовних контактів» [27, с. 211].

О. Ткаченко також погоджується з думкою, що інтерференція виникає у мовленнєвій діяльності двомовної людини (білінгва). Його визначення таке: «Інтерференція – взаємодія мовних систем при двомовності, яка виникає у мовному контакті, або під час індивідуального засвоєння іноземної мови. Існують відхилення від норми й системи другої мови під впливом рідної мови. Інтерференція визначається як іншомовний вплив у мовленнєвій діяльності людини, що володіє двома мовами; цей вплив може бути стабільним (як характеристика мовлення колективу) і змінним (як чиясь індивідуальна особливість). Головне джерело інтерференції – розбіжність у системах мов, що контактують: різні інтонації, різний фонемний склад, різні правила позиційної реалізації фонем, їхньої сполучуваності, різний склад граматичних категорій і способів їхнього вираження тощо» [17, с. 241].

А. Д'яков, посилаючись на О. Лазаренко, висловлює свою думку, що інтерференцію треба пов'язувати з мовленнєвим рівнем, тому що в самій мові відбувається вже не інтерференція, а процес закріплення деяких наслідків інтерференції, і називає інтерференцією заміщення елементів однієї мови елементами іншої в мовленні білінгва. Він розглядає заміну мовних елементів як відхилення від літературної норми (або діалектної, якщо інтерференція відбувається на рівні діалекту) тієї мови, що зазнає інтерференції. Унаслідок цього процесу в мовленні виникає інтерференційна помилка, яку науковець називає інтерферемою. Для створення характеристики такої лексичної помилки мовознавець пропонує терміни: «інтерферонімія» – okazionale запозичення лексичних одиниць з однієї мови в іншу в результаті міжмовної інтерференції; «інтерферонім» – слово, що виникло внаслідок такого запозичення [7, с. 27].

Протягом деякого періоду, дослідники вважали, що під час міжмовної інтерференції виникає лише вплив рідної мови на мову, яка вивчається. Але

цю думку спростувала Е. Мегісте. Учена займалася дослідженням цього явища в психологічному аспекті трилінгвізму, дійшовши висновків, що у процесі володіння декількома мовами лише одна буде «активною». І це може бути не рідна мова, а та мова, якою трилінгви користуються більше в практичній мовленнєвій діяльності й активно спілкуються нею впродовж деякого періоду. Водночас рідна мова людини може перейти у пасивний стан, використовуючись тільки в домашній атмосфері. Тож, Е. Мегісте доводить, що характер явища міжмовної інтерференції взаємозумовлений і відбувається у двох напрямках (вплив рідної мови на іноземну та іноземної на рідну) [20, с. 81].

Отже, інтерференція – це явище, яке виникає під час взаємодії двох мовних систем у процесі комунікації або індивідуального вивчення іноземної мови і виражається у впливі однієї мови, допускаючи деякі відхилення від норм мовної системи іншої мови [5, с. 197].

Існує чимала кількість різноаспектних досліджень явища міжмовної інтерференції. У сучасній лінгвістиці термін «інтерференція» трактується по-різному. Більшість лінгвістів погоджуються з судженням У. Вайнрайха і включають до інтерференції будь-які мовні зміни, зумовлені взаємопроникненням двох мов і визначають так звані «підтипи» інтерференції, які діляться на «запозичення зі збереженням мови» та «інтерференцію внаслідок мовного відхилення». Інші визначають інтерференцію як семантичну або структурну зміну форм однієї мови під впливом іншої, протиставляючи її прямому запозиченню мовних елементів (морфем, слів тощо). А деякі дослідники взагалі характеризують інтерференцію як виключно процес засвоєння іншої мови, обмежуючи її існування у комунікативному акті, а впливові зміни мовних норм під час спілкування тлумачаться як запозичення [1, с. 82-100].

Тож, проблемі міжмовної інтерференції присвячено велика кількість лінгвістичних аналізів, які пояснюють це явище з різних поглядів. Наша кваліфікаційна робота буде ґрунтуватися на дослідженні цього явища за

трактуванням У. Вайнрайха. Отже, за основу візьмемо таке визначення цього терміна: інтерференція – це негативний вплив рідної мови на мову, що вивчається, під час якого відбувається несвідоме накладання норм однієї системи мови на іншу, що зумовлює відхилення від норм іноземної мови у процесі мовного контактування.

1.2. Види міжмовної інтерференції

Дослідники у процесі вивчення міжмовної інтерференції прагнули класифікувати це явище. Їхні класифікації базувалися на різних принципах.

Наприклад, А. Д'яков, Т. Кияк та З. Куделько запропонували класифікувати міжмовну інтерференцію на основі лінгвальних та екстралінгвальних принципів. За екстралінгвальним принципом учені виділяють психолінгвістичний та соціолінгвістичний підходи до класифікації. За психолінгвістичним підходом розрізняють підсвідому та свідому інтерференцію. Класифікація за соціолінгвістичним підходом залежить від таких чинників, як, наприклад, мовні контакти або мовна орієнтація. З огляду на це, міжмовна інтерференція може поділятися на комунікативну, яка виникає через мовні контакти, та еталонну – через мовну орієнтацію [7, с. 16-53].

У працях У. Вайнрайха, інтерференція поділяється на мовну та мовленнєву. Мовна інтерференція трактується як інтеграція, а мовленнєва – власне інтерференція. Це відбувається через те, що в комунікативному акті інтерференція проявляється саме у фразах білінгва як результат вивчення іноземної мови. А в мові ми можемо спостерігати явища, які вже запровадилися та закріпилися у процесі багаторазового вживання в мовленні, тому надалі на їхнє вживання двомовність не впливає [3, с. 138].

Проте, найпоширеніший принцип класифікації видів міжмовної інтерференції ґрунтується на основі мовних рівнів. Тобто залежно від того,

на якому рівні проявляється інтерференція, розрізняють фонетико-графічну, граматичну та лексичну інтерференцію.

Фонетична інтерференція полягає у сприйманні й відтворюванні звуків іноземної мови через призму рідної мови. У зв'язку з тим, що людина прирівнює фонему іноземної системи до фонему рідної мови та вимовляє її згідно з правилами рідної мови, відбувається інтерференція. Порушення в звуковій системі іноземної мови викликані також схожістю графічних систем двох мов, зумовлюючи існування фонетико-графічної або фонетико-орфографічної інтерференції мов.

Граматична інтерференція є досить складним і суперечливим питанням в мовознавстві. Французький лінгвіст А. Мейє вважав, що граматичні системи двох мов не мають нічого спільного між собою і не здатні проникати одна в одну [33, с. 82]. З таким судженням погоджувався також Е. Сепір, говорячи про те, що вплив можливий тільки поверхневий, а ніяк не внутрішній [34, с. 217]. Проте Г. Шухардт наголошував, що вплив морфологічної системи однієї мови на іншу може бути безмежний [35, с. 195].

Таке розходження думок у мовознавстві пояснюється тим, що граматична термінологія не була узгоджена в той час, і не прослідковувалось розмежування морфології й синтаксису.

За У. Вайнрайхом, класифікація граматичної інтерференції виділяє три граматичних одиниці [3, с. 61].

1. Морфемі в мовах різного типу мають велику розбіжність. Наприклад, англійська мова аналітична за своєю природою, тому узгодження морфем відбувається на рівні синтаксису. У той час як українська мова – синтетична, і має тенденцію будувати взаємозв'язок між словами за допомогою відмінювання частин мови і формотворчих афіксів.
2. Міра обов'язковості граматичних категорій. У кожній мові вираження деяких граматичних категорій може бути більш обов'язковим за інші. Так наприклад, в англійській мові, висловлюючи дію за допомогою

особистої форми дієслова, час його вчинення стосовно до моменту мовлення потрібно обов'язково висловити відповідною формою граматичного часу. А ось, приналежність суб'єкта до певного роду (як в українській мові, що й зумовлює й правильну форму дієслова) не є настільки важливим для вираження форми дієслова.

3. Міра синтагматичних зв'язків морфем, які слугують засобом вираження певних категорій. Так, морфема *-t* в латинській *amaui-t* (переклад «він любив») більш невід'ємна, ніж *il-* у французькій *il-eme* (*il aimait*). Англійська морфема *he* в *he loved*, в свою чергу, є ще менш пов'язаної, ніж французьке *il*, вона більш відділена і може використовуватися і в інших функціях.

Найбільш мінливим мовним рівнем є лексичний, тому він знаходиться під більшим впливом міжмовної інтерференції. У. Вайнрайх окреслює два основних механізми лексичної інтерференції: 1) перенесення морфем рідної мови в мову, що вивчається; 2) заміна морфем іноземної мови на схожі морфемі рідної мови, які тотожні за змістом, за умови набуття цими морфемами іншого значення [3, с. 83]. За структурно-семантичним підходом, усі лексичні інтерфери поділяються на пряму (лексичні копії) і непряму (лексичні кальки) інтерференцію. В умовах прямої інтерференції залишається звукова і графічна форма слова-прототипу, а також не змінюється його семантичне значення. При калькуванні зберігається тільки значення або семантична структура слова-прототипу [30, с. 61].

Отже, міжмовна інтерференція посідає важливе місце у вивченні іноземної мови. Класифікація міжмовної інтерференції дає змогу розібратися в якому прошарку та за яких умов вона виникає. Характер і рівень прояву цього явища також визначається місцем його знаходження. Тож, ми в роботі використовуємо класифікацію У. Вайнрайха, яка ґрунтується на виявленні міжмовної інтерференції на всіх рівнях мови, яка вивчається. Таким чином, проаналізувавши на якому рівні здійснюється вплив однієї мови на іншу,

можна визначити та запобігти міжмовній інтерференції. Це забезпечує систематизацію навчального процесу.

1.3. Причини виникнення міжмовної інтерференції

Використовуючи визначення міжмовної інтерференції мовознавця У. Вайнрайха, ми поділяємо його думку про те, що зміст процесу інтерференції полягає у тому, що під час мовленнєвої діяльності відбувається несвідомий перенос чинних правил системи рідної мови на мову, що вивчається людиною. Це призводить до того, що сукупність ознак, які виражають суть цього процесу, контактуючи в двох різних системах мови, створюють третю спільну систему, у якій співіснують чинні правила та норми рідної та іноземної мов [3, с. 23]. Інтерференція допускає складність процесу запам'ятовування, узагальнення й систематизації цих ознак у третій системі, що стає причиною несвідомого переходу до кожної мовної системи окремо. Тому, під час побудови речення та комунікації людина не може втриматись у створеній, спільній мовній системі і припускається до перенесення невідповідних правил та норм однієї мови до іншої.

З огляду на те, що прояви міжмовної інтерференції на лінгвістичному рівні дуже різноманітні, треба розглянути причини реалізації цього явища. Тож, прояв міжмовної інтерференції виявляється у:

- 1) використанні лінгвістичного матеріалу системи однієї мови, який не відповідає законам іншої мови;
- 2) створенні елементів узятих з мовного матеріалу рідної мови, й уподібнення їх до правил мови, з якою відбувається контакт;
- 3) забезпеченні мовних одиниць системи рідної мови функціями, які властиві іншомовним відповідникам;
- 4) забезпеченні функціонування одиниць іншої мовної системи як одиниці системи рідної мови;

- 5) домінуванні простіших і зрозуміліших моделей однієї мовної системи на аналогічні моделі іншої мовної системи, що складніші у використанні;
- б) наслідуванні моделей однієї системи, використовуючи правила вживання цих моделей іншої системи [10, с. 64].

Здебільшого, причини виникнення міжмовної інтерференції визначаються лінгвістичними методами: за допомогою порівняльного аналізу фонетичного й граматичного потенціалу двох мов можна визначити відмінності між ними, які й служитимуть випадками можливих форм інтерференції під час їхнього контактування. Нерідко визначити інтерферентний лексичний матеріал можна за допомогою словника, у випадку, якщо слово не відповідає культурному середовищу, у якому відбувається мовний контакт. Проте не завжди можна повністю проаналізувати всі можливі форми цього явища лінгвістичним методом. Деякого впливу система нерідної мови на мовлення людини зазнає від багатьох інших факторів, які знаходяться поза рівнями мовної структури, тож вважаються екстралінгвістичними. Отже, у повному обсязі картина інтерференції складається, якщо буде враховано як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу.

Рівень проникнення інтерференції в іноземну мову різниться в залежності від суб'єктивних та об'єктивних факторів. До суб'єктивних факторів належать особисті мовні вміння й індивідуальна мовна компетенція людини. Об'єктивні фактори включають ступінь генетичної близькості мов, що взаємодіють між собою, особливі структурні властивості системи іноземної мови, які характеризують її своєрідність. Таким чином, чим більше мови подібні одна до одної, тим частіше людина буде спиратися на рідну мову під час її спілкування іноземною мовою. Отже, близькі за своєю структурою мови легше вивчати, але вони частіше піддаються міжмовній інтерференції і докладається більше зусиль для її подолання. Звідси

виходить, що ймовірність виникнення інтерференції зростає у процесі вивчення близькоспоріднених мов.

На думку Л. Фоміченко, причини прояву інтерференції просодичного компоненту мовлення, наслідком якого є акцент під час мовленнєвої діяльності, не можна зараховувати лише до артикуляторно-фізіологічних відмінностей у представників мовних спільнот і мовної специфіки у просодичних системах мов, що контактують. Когнітивність рідної мови – також важливий фактор для дослідження фонетичного акценту [32, с. 115].

Іншомовний акцент у мовленні як приклад реалізації інтерференції може змінюватися. О. Реформатський визначав акцент як заміщення «чужих» звуків і неприродних звукових сполучень звичними рідній мові звуками і переосмислення слів з їх морфологічним складом та їх семантикою використовуючи набуті навички в рідній мові [26, с. 469].

Окрім можливості порівняльного аналізу виявити допустиму зону ймовірності інтерференції, аналіз типових помилок також показує конкретну зону та характер прояву цього явища. Цей аналіз у доповненні з іншим, дає більш високі результати виявлення інтерференції.

Г. Бурденюк та В. Григоровський вважають, що помилка в іноземній мові – це «результат неправильного оперування вибором мовних засобів іноземної мови для вираження правильно запрограмованої думки». Причини такого неправильно вибору можуть бути різними:

- структурне, семантичне, функціональне уподібнення явищ рідної та іноземної мов, а також внутрішні явища іноземної мови;
- переосмислення через непорозуміння, виникнення неправильних асоціацій, зв'язків, іноді цілком механічного характеру [1, с. 30].

Людині, щоб вільно спілкуватися іноземною мовою, допомагає підсвідоме чуття рідної мови. Саме через механізм переключення з рідної мови на іноземне мовлення індивід робить помилки, базуючись на критеріях рідної мови при цьому переносячи ці норми на іноземну мову.

Т. Кузнєцова у своєму дослідженні, присвяченому способам пояснення механізмів помилок, велику увагу надає саме встановленню і формуванню правильної та неправильної мовленнєвої дії іноземною мовою. За її судженням, реалізація інтерференції виявляється в помилках у процесі спілкування іноземною мовою, зумовлених перенесенням навичок спілкування рідної мови [16, с. 88].

На думку В. Виноградова, механізм помилок однаковий і для вивчення мови на початковому віковому етапі, і для засвоєння іноземної мови у зрілому віці. Проте набуття мовленнєвих навичок першої мови у дитинстві дещо відрізняється від вивчення іноземної (другої) мови. Різниця в тому, що в процесі оволодіння першою мовою у людини немає закладених в голові прикладів та моделей, які б співпадали з нормами певної системи мови. У той час, як вивчення іноземної мови включає в себе здатність формувати нові моделі та шаблони, співвідносні з системою іноземної мови, а також відсторонюватися від системи рідної мови під час користування іноземною мовою. Унаслідок цього мовознавець виділяє два компоненти механізму помилок у мовленні іноземною мовою: інтерференція та аналогія. Інтерференція визначається як заміна моделей і шаблонів іноземної мови еквівалентами з рідної мови. Помилки внаслідок неправильної аналогії завжди стосуються норми, їх джерелом є сама система, яка впливає на норму так, що можливий елемент в системі мови має змогу замінювати чинний елемент. Таким чином, ця впливовість тлумачиться як своєрідна інтерференція, яка реалізується лише в рамках системи однієї мови з її нормами, або проводить аналогію з нормами рідної мови. Через це інтерферентна аналогія займає центральну ланку механізму помилок, що ґрунтується на обох системах і нормах цих мов [5, с. 55-56].

Судячи з досліджень, які були проведені за останні роки, лише частина зроблених помилок в іноземній мові пояснюється впливом рідної мови. Такі помилки характеризують як ті, які належать до міжмовної інтерференції – міжмовні помилки. Проте, та частина помилок, які не знаходяться під

впливом норми рідної мови, називаються внутрішньомовними. Припускання таких помилок відображає своєрідність процесу вивчення мови і розвиток цього процесу (вони ще можуть називатися «помилки розвитку»).

Професор А. Залевська наполягає також на використанні контрастивного аналізу, щоб виявити специфіку взаємодії двох мов під час навчання. Потреба такого аналізу зумовлена припущенням того, що в основі процесу вивчення мови закладене формування комунікативних навичок для спілкування іноземною мовою. Упродовж засвоєння другої (іноземної) мови, людина вже володіє навичками використання рідної мови, тому це провокує їх вплив на становлення навичок іноземної мови, під час перенесення наявних навичок на утворення нових [11, с. 65].

Отже, можна зробити такі висновки: у першу чергу, виникнення міжмовної інтерференції неминуче під час оволодіння іноземною мовою. Відмінності, які існують між мовами, спричиняють помітні розходження між засвоєнням першої мови і мови, що вивчається після неї. Прояви негативного впливу рідної мови дуже різноманітні. З метою виявлення «критичних моментів» (точки розходження та збігу) у процесі вивчення іноземної мови, виникає потреба почати з порівняльного аналізу систем двох мов, щоб врахувати відмінності при оволодінні мовою та уникнути інтерференції. Таким чином, контрастивний аналіз шляхом зіставлення двох мов збирає матеріал, на якому ґрунтується механізм виявлення труднощів та помилок [11, с. 78]. Саме ці методи допомагають у прогнозуванні й знаходженні, загальному обґрунтуванні та вирішенні наслідків міжмовної інтерференції.

Тож, для запобігання негативного впливу рідної мови на ту, що вивчається, перш за все треба проаналізувати причини виникнення цього явища. Помилки у вживанні слів, а також у побудові словосполучень і речень пояснюються тим, що під час спілкування чужою, недостатньо засвоєною мовою думки виражаються рідною мовою, через це людина зберігає й відтворює у іноземній мові особливості фонетичної лексико-семантичної й граматичної систем рідної мови.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СПОСОБІВ ПОДОЛАННЯ МІЖМОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Міжмовна інтерференція як лінгводидактична проблема

Для оптимізації навчального процесу вчитель повинен дотримуватися методичних принципів викладання іноземної мови в школі. Один із таких принципів, мета якого полягає саме у позитивному перенесенні й запобіганні міжмовної інтерференції, – це принцип урахування рідної мови. При дотриманні цього принципу, учителю необхідно зіставити специфіку двох мов, переносячи тільки ті навички рідної мови, які збігаються з певними іноземними явищами. Наприклад:

- у фонетичній системі обох мов (української та англійської) є спільні між собою звуки: [b]-[б], [m]-[м], [s]-[с];
- графічні навички включають в себе однакове написання деяких літер, а отже й їхнє звучання може бути ототожненим: і, с, х, а, о, у та інші;
- лексичний перенос стосується схожих слів: brother – братик, sister – сестра, blue – блакитний;
- навички засвоєння деяких граматичних категорій: множина іменника, час дієслова, ступені порівняння прикметників.

Розглядаючи методи подолання небажаної інтерференції, яка виникає у процесі вивчення іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах, варто акцентувати увагу на тому, що вчитель, крім володіння мовою на достатньому рівні, щоб навчати дітей, та методикою її викладання, повинен бути ознайомленим з важливими поняттями, особливостями синтаксичного, фонетичного і граматичного рівнів разом із базовим лексичним запасом та

специфікою його вживання в мові, що вивчається учнями паралельно. Аналіз усіх особливостей двох мов для виявлення можливих збігів та розбіжностей дає змогу вчителю збільшити продуктивність навчального процесу. Ось декілька рекомендацій щодо цього[29, с. 89]:

- надання більшої уваги тим фонетичним звукам, граматичним явищам або лексичному матеріалу, які не схожі з наявними в рідній мові, а явища, які виявляються схожими, можуть бути включені у вивчення складних для засвоєння тем. Наприклад, англійська буквосполука *th*, аналогів якої немає в українській мові, потребує більшого відпрацювання. А в процесі її вивчення можна додати звук [ɔ:], вимову якого учні знають ще з рідної мови.
- пояснення нового матеріалу повинно ґрунтуватися на основі вже набутого упродовж оволодіння рідною мовою лінгвістичного досвіду учнів. Тобто, під час ознайомлення учнів з новими граматичними поняттями англійської мови, обов'язково треба наголосити на всіх відмінностях та подібностях двох мов, провівши між ними паралель. Наприклад, розглядаючи ступені порівняння, треба наголосити на тому, що як в українській так і в англійській мові, вони можуть будуватися за допомогою додавання закінчень (в англійській – суфіксів), або додаткового слова (най)більш (в англійській – *more / the most*).
- будучи ознайомленим з усіма особливостями вимови певних звуків, винятковим вживання деяких слів, специфікою формування речень в мові, що вивчається, потрібно визначити заздалегідь помилки, які можуть бути допущені під час впливу рідної мови. На основі цього треба підготувати комплекс вправ, які допоможуть усунути помилки, полегшити труднощі у вивчення проблемних явищ. Наприклад, дієслова *to do* і *to make* треба зразу диференціювати за їхнім значенням. Для цього можна дати учням вправи на встановлення слова

в речення, а на закріплення – вправи на самостійне створення речень з цими словами.

Для більшої організації навчального процесу на кожному рівні мови, на якому виникає міжмовна інтерференція (фонетичний, лексичний і граматичний), шляхи її подолання поділяються на три категорії.

На фонетичному рівні для уникнення впливу рідної мови на іноземну вчитель повинен:

1) на початковому етапі вивчення мови виявляти помилки у вимові учня, зумовлені впливом рідної мови, і корегувати вимову учня, згідно з нормою фонетичної системи іноземної мови. Також його вимову можна доповнювати новими фонетичними явищами, які не мають аналогів у рідній мові;

2) в процесі вивчення фонетичного матеріалу користуватися аналітико-імітативним методом, який допомагає пояснити особливості артикуляції кожного звука, а також проаналізувати подібність та відмінність у звукових системах двох мов;

3) використовувати аудіозаписи носіїв іноземної мови, які слугують зразками для наслідування. Завдяки систематичному прослуховуванню і повторенню такого запису з додаванням коментарів вчителя щодо артикуляції учень вчиться правильній вимові без впливу рідної мови.

Лексичний рівень потребує реалізації низки методичних правил.

По-перше, учителю доцільно звертатися до інтернаціоналізмів, які мають однаковий переклад або значення і є більш знайомі учням. Вони можуть відрізнятися у написанні та вимові, тому вчитель повинен вказати на ці розбіжності. Як наприклад, слово “photo” відрізняється тим, що замість звичної букви “f” пишеться буквосполука “ph”, але має всім відоме значення – фотографія.

По-друге, учитель має складати таблиці або списки слів, які подібні до відповідників з рідної мови. Такий спосіб забезпечує швидке поповнення

словникового запасу учнів. До теми сім'я можна скласти список таких слів: mother, sister, brother, mom, son.

Крім того, учителю потрібно акцентувати увагу учнів на тих лексичних одиницях, які з морфологічної позиції майже однакові, проте перекладаються зовсім по-різному. Учитель повинен виділити та підкреслити їхні розбіжності в семантиці (наприклад, слово «магазин» морфологічно ідентичний з англійським словом «magazine», але переклад зовсім не співпадає і це навіть може заплутати учня).

На граматичному рівні є такі методичні обов'язки для вчителя як:

1) зробити детальний аналіз граматичних систем двох мов для того, щоб виявити спільні та відмінні риси при формуванні та застосуванні певних граматичних категорій цих мов (наприклад, в англійській мові, як і в українській, існують три часові форми, але англійська мова поділяє їх ще на аспекти, яких немає в нашій рідній мові);

2) відповідно до результатів порівняльного аналізу граматичних структур двох мов, створити комплекс вправ для висвітлення та подолання граматичної інтерференції (приклади цього ми наводимо в наступних пунктах);

3) долучати учнів до самостійного аналізу та виокремлення граматичних явищ, спільних в обох мовах, встановлення умов використання певного явища в рідній мові, з метою застосування цих знань на подібному явищі в іноземній мові (наприклад, на початку вивчення майбутнього часу, треба візуально показати спільні риси обох перекладів: Я **буду** ходити до школи в 2006 році – I **will** go to school in 2006; допоміжне слово «will» служить заміником слову «буду», що й дозволяє учням легше запам'ятати будову цього часу).

Підсумовуючи вищесказане, можна сказати, що незалежно від того, на якому рівні проявляється міжмовна інтерференція, методи виявлення цього явища ґрунтуються на порівнянні й знаходженні схожості та відмінності, за допомогою яких формуються зв'язки та проводяться паралелі між двома

мовами. Пояснення матеріалу упродовж навчального процесу повинно базуватися на раніше вивчених елементах та набутих знаннях під час оволодіння рідною мовою, а також треба вибирати правильну технологію навчання, яка буде включати в себе взаємозв'язок систем іноземної і рідної мов, але при цьому виявляти та підкреслювати різницю між певними мовними явищами.

2.2. Прояви міжмовної інтерференції в процесі навчання англійської мови в українськомовному закладі загальної середньої освіти

Міжмовна інтерференція на фонетичному рівні дуже помітна на кожному уроці англійської мови. Виникає потреба розглянути в англійській мові основні помилки в мовленні учнів, спричинені інтерференцією [19].

- В англійській мові учень зустрічається з таким явищем, як невимовні букви в словах, якого не має в українській мові: *know, hour, comb, subtle, climb, heir, knife, palm, half, thumb, psychic, receipt, whistle, fasten, knock*. Тому, можуть виникати труднощі в тому, що учень може читати слово, вимовляючи ці букви.
- Під час вимови деяких іноземних слів учень робить неправильний наголос, піддаючись впливу рідної мови: *i'ndustry* – від слова «інду'стрія», *bo'tany* – «бо'таніка», *techno'logy* – «техно'логія», *co'mfortable* – «комфо'ртний», *co'lleague* – «ко'лега».
- Під впливом рідної мови, учню зручніше оглушати останні звуки в кінці слова. Але в англійській правильна вимова звуків важлива. Разом з оглушенням звуків в англійських словах змінюється їх семантика. Так учень слова *'bed* або *'pig* може вимовляти як [bet] і [pik], транскрипція яких відповідає словам *'bet* (парі) і *'pick* (збирати).

- Учням на початковому етапі дуже важко вдається диференціювати сполуки букв, які в різних словах можуть позначати різні звуки. На основі цього виникають помилки у вимові цих слів: *break*, *steak* зі звуком [eɪ] але *bleak* [i:], *kitchen* [tʃ] але *lichen* [k], *round* [aʊ] але *wound* [u:], *fury* [juə] але *bury* [e], *war* [ɔ:] але *far* [a:]. Проблема полягає в тому, що в українській мові голосні і приголосні букви позначають лише по одному звуку та не мають тенденції змінюватися при різних сполуках. Якщо ж учень вивчив одне звучання певної літери, тоді складним для нього буде оволодіння іншою вимовою цього звука в різних сполуках.

Учитель зобов'язаний починати робити це вже на перших уроках, не зважаючи на те, чи знайомі з цими явищами учні, чи ще ні. При дотриманні такої умови, ці помилки не закріплюються в пам'яті учня як навичка, на виправлення якої йде більше часу та зусиль [17, с. 241].

Фонетична інтерференція – це перш за все помилки у звучанні окремих звуків, а разом з цим і слів або словосполучень. Проте, попри ці відхилення від норми, частими є також помилки з вимовою німих букв.

Наприклад, у процесі вивчення англійської мови учень може читати закінчення правильного дієслова у минулому часі *-ed* після глухого звуку може вимовляти як [id], хоча за правилами в цьому випадку воно повинно звучати як [t]: дієслово *liked* – читається як [laɪkɪd] замість [laɪkt] [24, с. 48].

Розбіжністю фонологічних систем двох мов супроводжується тим, що деякі звуки в мові, яку учень вивчає, можуть бути незнайомі для нього і він не знає як правильно артикулювати при вимові цих чи інших звуків. А саме це стосується присутності довгих і коротких голосних звуків ([i:], [ɪ], [ɔ:], [ɒ], [u:], [ʊ]), і існування в англійській мові фонем, у яких немає українських відповідників ([θ], [ð], [w], [ŋ]). Отож це призводить до заміни невідомого звука на відомий з фонетичної системи рідної мови. Наприклад, слова зі звуком [ð] читають, змінюючи його на звук [z]: *with* – [wɪz]; англійський звук [θ] змінюють на [t] або [s], не помічаючи при цьому ніякої відмінності між

ними, тому що не розуміють вимову цього звуку та не розрізняють його звучання. Підлаштовуючись під артикуляцію складного звуку [θ], учень навіть може вимовляти його як [f], бо так зручніше: *three* – [fri:].

Учні на початковому етапі можуть припускатися помилки під час читання деяких букв, що візуально мають графічні збіги з літерами українського алфавіту, але ці звуки не мають спільного звучання: *type* – [tu:p] замість [taip], *try* – [tru] замість [traɪ], *life* – [li:f] замість [laɪf], *bug* – [bu:g] замість [bʌg] [22, с.182].

Слова-інтернаціоналізми запам'ятовуються швидко завдяки приходу з рідної мови як знайомі. Проте це також викликає міжмовну інтерференцію спричинену переносом наголосу, який в англійській мові вже не є правильним: українською *marketing* – [mɑ:r'ketɪŋ] замість англійського ['mɑ:rkɪtɪŋ], *product* – [prɒ'dukt] замість ['prɒdʌkt], *monopolist* – [mənəpə'list] замість [mənəpəlɪst], *photography* – [fə'tɒ:grəfi] замість [fə'to:grəfi] та ін.

Граматична інтерференція виникає за умови, що граматичні правила і поняття рідної мови застосовуються до схожих на думку учня конструкцій іноземної мови, яку він вивчає, або ж він взагалі не знайомий з явищами іноземної мови через їх відсутність в рідній.

Найчастіше ми можемо прослідкувати такі типи граматичної інтерференції.

1. Неправильний порядок слів у реченні. Через відсутність організації порядку слів в українському реченні, в англійській мові учень може припуститися помилки слідуючи за нормами рідної мови і поставити слово не там де потрібно. У більшості випадків це стосується прислівників. В англійській мові, під час побудови речення, прислівники, які позначають спосіб дії (*much, quickly, slowly, well, badly*) частіше повинні стояти в кінці речення. Наприклад, *She loved him very much* – Вона дуже **сильно** його кохала; *They feel badly* – Вони **погано** себе почувають; *I have done well* – Я **добре** попрацював. В українській мові прислівники ставлять за принципом

більш гарного звучання, в англійській мові зберігається порядок слів у реченні.

Також суворий порядок слів у реченні стосується додатка, який в українській мові може стояти будь-де, що не допустимо в англійській, бо додаток повинен використовуватись тільки після дієслова: *He said that it will be strange for cute girl, to put on black suit.* NOT: *He said that for cute girl it will be strange, to put on black suit* [8, с. 300].

2. В англійській мові прийменники – важлива частина мови, яка визначає зв'язок слів у реченні, а у деяких сполуках може брати на себе велике смислове навантаження. Тому вибір прийменника визначає семантику самого словосполучення. Оскільки українська мова синтетична, то бувають випадки коли прийменник може бути відсутній, а зв'язок між словами може бути показаний за допомогою закінчень. Англійська мова, через свій аналітичний тип, зобов'язана вживати прийменники там, де в рідній мові його може не бути: **Двері будинку** були відчинені (зв'язок між словами видержано за допомогою родового відмінку). – *The door of the house was opened.* (для сполучення слів використано прийменник *of*); *He draws only with a pencil.* – Він малює тільки **олівцем**.

Труднощі викликають також прості прийменники англійської мови, які сполучуючись з дієсловами мають кілька різних значень, у той час як складні прийменники часто мають тільки одне значення (*after, against, along, among, before, behind, beside, between, outside, since, throughout, towards, underneath, upon, within*) [25]. Візьмемо слово *get*, та деякі його значення під час уживання з ним простих прийменників: *get in* – прибувати, приходити; *get on* – знаходити спільну мову з кимось; *get out* – покидати місце; *get up* – прокидатися. Учні буде складно підібрати правильний прийменник не знаючи значення всіх цих сполучень.

А також у перекладі деякі прийменники можуть різнитися, тому учень вдається до переносу саме того, який використовується в реченні рідної мови: *I am in my friend's home now* – Я зараз вдома у свого друга – *I am at my*

*friend's home now; Jack is jumping **across** the stream* – Джек перестрибує **через** струмок – *Jack is jumping **over** the stream; According **with** the weather forecast it will be cloudy tomorrow* – Згідно з прогнозом погоди завтра буде пасмурно – *According **to** the weather forecast it will be cloudy tomorrow; Jack will go to the chess club **in** Saturday.* – Джек піде до шахматного клубу **в** суботу – *Jack will go to the chess club **on** Saturday.*

3. Граматична інтерференція зумовлює упушення дієслова *to be* в деяких простих реченнях. Так як в українській мові у реченнях: Я – актриса, Максим – красивий хлопець, Цей фільм дуже нудний – не використовуються дієслова, це спричиняє помилку в побудові речення англійського перекладу: *I actress* (замість *I **am** an actress*); *Max handsome guy* (замість *Max **is** a handsome guy*); *This film very boring* (замість *This film **is** very boring*).

4. Часові форми дієслова найбільше піддаються інтерференції. Це може проявлятися: 1) в упущенні допоміжного дієслова в перфектних формах або в часовому аспекті Continuous: *I done it.* (замість *I **have** done it*), *She listening to music* (*She **was/is** listening to music*), *You will working all day tomorrow* (замість *You will **be** working all day tomorrow*); 2) в неправильній формі дієслова: *I have bringed the ashtray* (замість *I have **brought** the ashtray*), *She had already went to the bathroom, when you rang* (замість *She had already **gone** to the bathroom, when you rang*); 3) у відсутності закінчення в дієслові: *They was sleep quietly all night* (замість *They was **sleeping** quietly all night*).

5. Досить часто учень може зіштовхнутися з узгодженням числа іменника, який має розбіжність в перекладі з рідної на англійську мову. Наприклад, *the news **was** at seven o'clock on TNT channel* переводиться українською з іменником в множині: новини **були** о сьомій на каналі ТНТ. Або навпаки, іменник української мови у множині в перекладі на англійську буде вживатися в однині: **Двері** моєї кімнати **скриплять** – *The **door** of my room **creaks**.*

Вислови такі як *neither ... nor, either ... or* і просто сполучники *or, nor* викликають труднощі в узгодженні дієслова з ними через те, що включають два і більше іменників. Однак, використання в цьому випадку форми дієслова залежить не від кількості перелічуваних осіб чи предметів, а від того, в якому числі стоїть останній іменник, який стоїть ближче до дієслова: *Neither the coach nor the **players** know the score* – таким чином, присудок в цьому реченні узгоджується з останнім з перелічуваного ряду підметом *players*, що стоїть у множині. У протилежному випадку буде: *Neither the **players** nor the coach knows the score*. Так само і з простими сполучниками: *My sisters nor my **mother** wants to cook a dinner*.

Лексична інтерференція виникає під час уподібнення семантики слова рідної мови з іноземною, внаслідок чого виникає неправильна характеристика значення слова в мові, що вивчається.

Лексичні одиниці, які піддаються інтерференції можуть бути [12]:

Фальшиві друзі перекладача – це найпоширеніша група слів, які схожі за написанням, але маючи різне значення провокує до інтерференції в цих словах. Наведемо приклади у вигляді таблиці 2.1:

Таблиця 2.1.

Фальшиві друзі перекладача

Слово	Помилковий переклад	Правильний переклад
<i>actual</i>	актуальний	фактичний
<i>accurate</i>	акуратний	точний
<i>complexion</i>	комплекція	колір обличчя
<i>focus</i>	фокус	увага
<i>criminal</i>	кримінальний	злочинець
<i>magazine</i>	магазин	журнал
<i>original</i>	оригінальний	початковий
<i>technique</i>	техніка	метод
<i>figure</i>	фігура	малюнок, цифра, число
<i>mayor</i>	майор	мер
<i>data</i>	дата	дані
<i>dynamic</i>	динамік	дієвий, гнучкий

Помилкові судження про їхнє значення можуть викликати складені слова, адже компоненти, з яких вони будуються, можуть бути відомі учням. У цьому випадку, учень перекладає, беручи до уваги кожен з компонентів слова окремо, але такі слова не мають нічого спільного з перекладом їхніх елементів і мають зовсім інше значення: *anchorman* = *anchor* (якір) + *man* (чоловік), а перекладається як «репортер»; *loudspeaker* = *loud* (гучний) + *speaker* (промовець) – колонка, *dumbbell* = *dumb* (беззвучний) + *bell* (дзвоник) – гантелі.

У той час як англійська мова має багато синонімів, кожен з яких вживаються в певному контексті, в українській мові їхнім аналогом може виступати один переклад. Наприклад, слово «починати» у перекладі має декілька варіантів, які відносяться до конкретних ситуацій: *start*, *begin*, *commence*, *initiate*, *prelude*, *lead off*. Також однакові за перекладом, але різні за своєю семантикою дієслова *'to do'* і *'to make'* перекладаються як «робити», але різниця в тому, що *'to make'* – робити щось своїми руками. Така відмінність зумовлює правильне використання слів у реченні.

Не останнє місце займає група слів, що відрізняється написанням однієї літери, при цьому змінює своє значення. Наприклад, слово *'advice'* – це порада, а *'advise'* – радити щось: *I advise you to stop smoking – I need someone to give me some advice*. Прийменник *'beside'* означає «поруч з», «близько», а с закінченням *'besides'* означає «крім»: *Our company was built right beside a lake – There were a lot of people at the party besides us* [18].

До цієї групи можна віднести і ті слова, які перекладаються однаково, але вживаються по-різному. Так, займенники *'every'* та *'each'* мають однакове значення «кожний», але використання займенника *'each'* описує осіб або предмети, які представлені окремо, а займенника *'every'* – коли описуються особи або предмети представлені одним цілим: *Each boy in the class was given a present* – Кожному хлопчикові в класі вручили подарунок

(Кожному окремо); *Every boy in the class went on a picnic* – Кожен хлопчик в класі відправився на пікнік. (Всі хлопчики, як єдине ціле)[18].

Також, існуюча інтерференція може спричинити дослівний переклад поширених фраз, які в англійській мові мають особливу форму вживання. Фраза «Як ти гадаєш?» повинна звучати *What do you think?*, але іноді можна зустріти неправильний англійський варіант перекладу з української *How do you think?*. Вислів «Що робиш?» або «Чим займаєшся?» має два варіанти перекладу: *What are you doing?* або *What do you do?* Проте останній варіант має дещо інший підтекст – це запитують чим ти займаєшся в житті взагалі, а не зараз, у момент розмови як показано у питанні *What are you doing?*

Отже, фонетична інтерференція зумовлена неправильним наголосом, заміною звуків, яких не існує в українській мові, на схожі за звучанням звуки, вимовлянням звуків в словах, в яких вони не повинні вимовлятися неправильно читання буквосполучень, та інші видозмінні прояви в фонетиці англійської мови. Це призводить до неправильної вимови звуків, незрозумілого звучання слів, що перешкоджає розумінню співрозмовника.

Граматичні явища – дуже складні для засвоєння. Тому інтерференція на цьому рівні виникає для полегшення вивчення мови. Найпоширенішими проявами інтерференції на граматичному рівні є: незафіксований порядок слів у реченні, неправильне вживання прийменників, труднощі з уживанням часових форм дієслова, помилкове узгодження числа іменника з дієсловом. Існує багато інших впливів цього явища на граматичні поняття англійської мови, результатом яких є неправильне формування речень й висловів.

На лексичному рівні є слова, які своєю подібністю з лексикою рідної мови учня формують неправильне значення слів. Як наслідок, учень, дотримуючись принципу асоціацій, тримає в голові хибний переклад цих слів. На додаток, англійські слова мають різні значення відповідно до ситуації, в якій використовуються. Некоректно підібране слово або вислів вважається помилкою.

2.3. Система вправ з подолання міжмовної інтерференції в процесі навчання англійської мови в українськомовному закладі загальної середньої освіти

Для подолання проявів міжмовної інтерференції вчителю зручніше скласти систему вправ, за допомогою якої можна поступово позбутися негативного впливу української мови й набути нових, правильних навичок і вмінь з англійської мови. Так як прояви міжмовної інтерференції можна спостерігати на всіх морфологічних рівнях, то й вправи пропонуємо поділяти на групи за такими ж рівнями. Система вправ подана у вигляді таблиці для загального зображення процесу з подолання міжмовної інтерференції на уроках англійської мови в українськомовному закладі середньої освіти..

Таблиця 2.2.

Система вправ з подолання міжмовної інтерференції

Види інтерференції	Вправи на ідентифікацію	Вправи на автоматизацію
Фонетична	Вправи на впізнання	Вправи на імітацію
		Вправи на підстановку
	Вправи на диференціацію	Заучування напам'ять
Граматична	Демонстрація явища	Вправи на підстановку
	Вправи на диференціацію	Вправи на переклад
		Вправи на виявлення помилок
	Вправи на переклад	Заучування напам'ять
Лексична	Вправи на семантизацію	Вправи на визначення правильного значення
	Вправи на синонімію	Мовленнєві вправи

Фонетичний рівень.

Під час вивчення іноземної мови слід зазначити, що учні вже володіють звуковими засобами рідної мови. Тому звуки, які їм знайомі з дитинства ми не пояснюємо, а вводимо їх у сполуки з більш складними для оволодіння звуками. Звукам, які відсутні в рідній мові учня, повинно приділятися більше часу та зусиль.

Для того, щоб виявити негативний вплив навичок рідної мови на іноземну, треба користуватися порівняльним аналізом фонологічних систем двох мов, щоб знайти відмінності між схожими звуками.

Вправа на впізнання: Вчитель озвучує слова, а учні в цей час у своїх картках, повинні підкреслити, яке саме слово прозвучало
bad – bat, pick – pig, red – ret, grieve – griff, rise – rice, gap – gab. (акцент на оглушення).

with – wiz, third – sword, though – so, then – ten, (акцент на звуки [θ], [ð]).

hen – hand, wheep – whip, leap – lip, sell – sal, kip – keep (акцент на довготу звуку).

Вправа на диференціацію: Учитель включає аудіозапис або вимовляє самостійно пари слів. Учні повинні сказати, де в цій парі:

- 1) довга голосна, потім коротка: *ship-sheep, tin-teen, rick-reek, peel-pill; bad-bed, deck-dag, rack-reck* (якщо довгий звук, учні підіймають картку зі знаком « – », якщо короткий – зі знаком «•»);
- 2) останні приголосні дзвінки, потім глухі: *bag-back, bad-bat, pick-pig, grab-grope, hat-head* (якщо кінцевий звук – дзвінкий, учні підіймають картку зі знаком « – », якщо глухий – зі знаком «•»);
- 3) перші звуки дзвінки, потім глухі: *that –set, thought-sought, though-so, whale-veil, veal-wheel* (якщо початковий звук – дзвінкий, учні підіймають картку зі знаком « – », якщо глухий – зі знаком «•»);

Вправа на імітацію: Учень читає слова зі звуком [θ] і намагається вимовити правильно, щоб чітко було чути цей звук.

thin, think, thought, theme, thank, growth, both, three, seventh.

Вправа на підстановку: Учню потрібно обрати правильну транскрипцію до слова.

marketing –	[mɑ:r'ketɪŋ] ['mɑ:rkɪtɪŋ]
product –	['prɒdʌkt] [prɒ'dʌkt]
monopolist –	[mə'nɒpəlɪst] [mənəpə'lɪst]
photography –	[fə'tɔ:grəfi] [fətə'gra:fi]

Рис. 2.1. Правильний наголос

Грамматичний рівень.

Грамматичні явища потребують багато часу на пояснення та постійної сконцентрованості, врегулюванні набутих навичків у своєму мовленні. Процес формування граматичних навичок організовується циклічно й концентрично, передбачаються фази систематизації і повторення.

Для деяких граматичних явищ потрібна наочність, так як аналогії побудови його в українській мові не існує. Для цього способу вчитель застосовує демонстрацію граматичного явища на дошці, і вже тоді проводить аналіз та виявляє відмінності, які можуть існувати в українській та англійській мовах.

Наприклад, узгодження часів – це характерна особливість англійської мови, яка не має ніякого прояву в українській мові. Тож, для більш зрозумілого пояснення вчителю треба показати це явище наочно, пояснити як узгоджуються часи в цьому випадку: *We were told “It was **raining** a lot.”* (Нам сказали: «Було багато дощів».) – *We were told that it **had been raining** a lot.* (Нам сказали, что было много дощів.)

Вправа на диференціацію: Учні повинні порівняти два словосполучення українською й англійською мовами та виявити в них розбіжності.

1. A leg of the table – Ніжка стола.
2. The shelf of the cupboard – Полиця шафи.
3. Sheets of the book – Сторінки книги.
4. The wing of the plane – Крило літака.
5. A window of the house – Вікно будинку.

В англійській мові використовується прийменник для позначення присвійного відмінку, в той час як в українській мові відмінювання відбувається за допомогою закінчень.

Вправа на переклад: Учням треба перекласти речення з англійської мови на українську (Учні повинні, проаналізувавши свій переклад, зробити висновок, що деякі слова відсутні в українському перекладі, але в англійській мові їх вживання обов'язкові).

- 1) Sam is at the Zoo.
- 2) I have never been in the USA.
- 3) You are so tired. You will be sleeping all day.
- 4) She is cleaning her room after our party at the moment.
- 5) Kate is in my work now.
- 6) Why does their cat play with this dog?
- 7) My mum is a beautiful woman.
- 8) My holidays are wonderful in winter.
- 9) Do you agree?
- 10) Where are you?

Вправа на підстановку: Учень повинен розташувати правильно прийменники.

of – on – at – for – to – with – in

1. I don't go to school ___ Sunday.
2. The shop centre is crowded ___ people.

3. All sheets ___ the book got yellow.
4. I'm sorry ___ this incident.
5. I went home ___ 10 o'clock yesterday.
6. He persisted ___ his statement.
7. According ___ the weather forecast it will be sunny tomorrow.

Вправа на підстановку: Учням треба поставити слова у правильному порядку і записати.

- 1) always / Bob / had / afternoon / dinner / in / his / the
- 2) get / usually / Ann / at / morning / in / up / seven / the / o'clock
- 3) I / in / read / often / Sunday / this / evening / book
- 4) of / his / main / is / the / idea / to / tolerant / novel / more / be
- 5) wants / with / she / you / to / talk
- 6) have / my / fence / already / our / family / painted
- 7) the / was / leg / broken / table / a / of
- 8) think / very / is / his / for / amiability / her / important / I / that

Вправа на переклад: Учням пропонується перекласти речення з української на англійську мову (Вони повинні запам'ятати з якими прийменниками вживається певне слово чи словосполучення та перекласти, розставляючи правильні прийменники).

1. Я грав у футбол на вулиці.
2. Згідно з цією статтею, війна почалася в 1939.
3. Ця книга написана Роальдом Далом.
4. Моя молодша сестра навчилася малювати фарбами.
5. Я роблю свої уроки ввечері.
6. Мій тато йде на роботу в Понеділок.
7. Я цікавлюсь історією України.

Вправа на виявлення помилок: учню потрібно виправити помилки у реченнях.

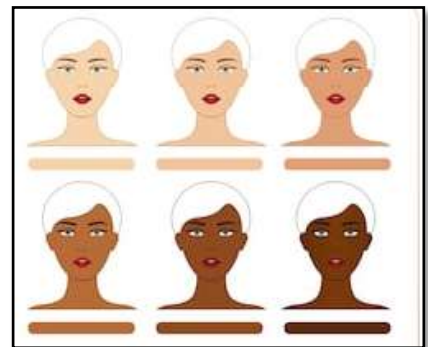
1. We has bought a new sofa.
2. I am in school by nine o'clock yesterday.

3. My mother went cleaning the room.
4. Sarah was writing in the afternoon three letters.
5. She is already her homework done.
6. July has lived at Italy for three years.
7. Sam has open the window.
8. Will you the clean carpet, please?
9. Peter is playing football in the moment.
10. Sandy will be an owner new car if she pass her driving test.

Лексичний рівень.

Вправа на семантизацію слова: Учні повинні з'єднати слово з відповідною картинкою, яка відображає його значення.

criminal – magazine – figure – mayor – data – complexion

Вправа на синонімію: Учні повинні дібрати відповідний синонім до слова.

magazine

data

technique

information

method

exact

accurate	beginning
original	journal
focus	factual
actual	notice

Вправа на визначення правильного значення слова: заповнити таблицю «Фальшиві друзі перекладача», уставляючи помилковий переклад слова в перший стовпчик, а правильний – в другий.

Слово	Помилковий переклад	Правильний переклад
<i>actual</i>	актуальний	фактичний
<i>accurate</i>		
<i>complexion</i>		
<i>focus</i>		
<i>criminal</i>		
<i>magazine</i>		
<i>original</i>		
<i>technique</i>		
<i>figure</i>		
<i>mayor</i>		
<i>data</i>		
<i>dynamic</i>		

акуратний	цифра	динамік
комплекція	магазин	
фокус	мер	дієвий,
уваги	дані	гнучкий
число	кримінальний	майор
оригінальний	злочинець	початковий
техніка	колір обличчя	фігура
точний	малюнок	
метод	дата	журнал

Мовленнєва вправа: з правильним значенням слова, яке розташоване у другій колонці попередньо складеної таблиці, учні повинні придумати речення.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження створює підстави для таких висновків.

У результаті аналізу лінгвістичної, психологічної, методичної літератури вважаємо за доцільне визначати міжмовну інтерференцію як несвідоме, автоматичне перенесення набутих знань, навичок і вмінь з рідної мови на щойно засвоєні знання, навички та вміння з іноземної мови.

Для ефективнішого виявлення проявів міжмовної інтерференції та систематизації спричинених нею помилок у мовленні учнів закладів загальної середньої освіти нами проаналізовано класифікації цього явища за різними принципами, у результаті чого ми обрали підхід У. Вайнрайха, чия класифікація видів міжмовної інтерференції ґрунтується на морфологічних рівнях мови. Отже, залежно від того, на якому рівні знаходимо прояви інтерференції, виділяємо такі її види: фонетичну, граматичну й лексичну інтерференцію.

У результаті виконаного дослідження ми з'ясували, що прояви міжмовної інтерференції спричинюються як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами.

До об'єктивних факторів, що викликають міжмовну інтерференцію, належать своєрідність систем і рівень генетичної подібності мов, що контактують. У такому контексті причини виникнення міжмовної інтерференції можна спрогнозувати зіставленням систем двох мов, рідної та іноземної.

До суб'єктивних факторів, що спричинюють прояви міжмовної інтерференції у процесі навчання іноземної мови, належать уподібнення явищ рідної мови до іноземної; перенесення певних навичок і вмінь з рідної мови та накладання їх на набуті навички та вміння з мови, що вивчається; спрощення складних, невідомих явищ іноземної мови та їх заміна вже відомими, звичними явищами з рідної мови; використання лінгвістичного матеріалу системи рідної мови, який не відповідає нормам іноземної.

Проаналізувавши прояви міжмовної інтерференції у процесі навчання англійської мови в українськомовних закладах загальної середньої освіти, ми можемо зробити висновок про те, що на кожному рівні негативний вплив української мови на англійську реалізується по-різному.

Фонетичний рівень англійської мови є найбільш уразливим з точки зору негативного впливу рідної мови. Фонетична українсько-англійська інтерференція спричинена суттєвою різницею загальних артикуляційних баз двох мов, фонематичним складом, правилами розміщення наголосу в слові, ритміко-інтонаційним оформленням мовлення. Найбільш поширеними проявами фонетичної інтерференції в процесі навчання англійської мови в українськомовних закладах загальної середньої освіти ми вважаємо неправильну вимову звуків, оглушення звуків наприкінці слова, неправильне читання буквосполучень, нерозрізнення довгих і коротких голосних звуків, неправильну артикуляцію при вимові англійських звуків, неправильний наголос у словах.

Граматична українсько-англійська інтерференція спричинена різницею загальних типологічних ознак граматичних систем двох мов, наявністю в англійській мові специфічних граматичних явищ і категорій, які відсутні в українській мові, складністю й багатоаспектністю англійських граматичних явищ і відмінностями в способах їх утворення в порівнянні з рідною мовою. До типових проявів граматичної інтерференції у процесі навчання англійської мови українськомовних учнів ми відносимо незафіксований порядок слів у реченні, неправильне вживання прийменників, труднощі з уживанням видо-часових форм дієслова, випущення дієслів-зв'язок і допоміжних дієслів у реченні, помилкове узгодження числа іменника з дієсловом.

Серед факторів, що викликають українсько-англійську лексичну інтерференцію, на особливу увагу заслуговують морфологічна подібність слів з лексикою рідної мови, однозначність слів рідної мови й багатозначність слів англійської мови, ситуативні вислови. До

розповсюджених проявів лексичної інтерференції у процесі навчання англійської мови українськомовних учнів ми відносимо «фальшивих друзів перекладача», неправильне вживання слів у спеціальних випадках, багатозначність англійських слів, дослівний переклад.

Для запобігання й подолання негативних проявів українсько-англійської інтерференції в процесі навчання учнів закладів загальної середньої освіти нами запропонована система вправ, яка складається з двох блоків: вправи на ідентифікацію та вправи на автоматизацію одиниць, що вивчаються.

У підсистемі вправ з подолання фонетичної інтерференції до вправ на ідентифікацію ми відносимо вправи на впізнавання й диференціацію, а до вправ з автоматизації – імітацію, підстановку, заучування напам'ять.

Підсистема вправ з подолання лексичної інтерференції складається з вправ на ідентифікацію, які включають в себе вправи на семантизацію та синонімію, і вправ на автоматизацію, до яких відносяться вправи на визначення правильного значення та мовленнєві вправи з правильним застосуванням лексичних одиниць.

Підсистема вправ з подолання граматичної інтерференції складається з вправ на ідентифікацію, у яких застосовуються демонстрація граматичного явища, вправи на диференціацію та вправи на переклад, і вправ на автоматизацію, до яких відносяться вправи на підстановку, переклад, виявлення помилок, заучування напам'ять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багана Ж. Языковая интерференция : дис. д-ра філол. наук : 10.02.19. Саратов, 2004. 350 с.
2. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие / сост. ред. В. Ю. Розенцвейг. Москва : Прогресс, 1972. Вып. 6. С. 22-60.
3. Вайнрайх У. Языковые контакты: состояние и проблемы исследования: монографія / пер. с англ. Ю. А. Жлуктенко. Київ : Вища школа, 1979. 263 с.
4. Валігура О. Р. Систематизація ознак мовної інтерференції. *Нова філософія* / за ред. Манакіна В. М. Запоріжжя: ЗНУ, 2009. № 36. С. 104-110.
5. Виноградов В. О. Лингвистические аспекты обучения языку. *Московский государственный университет*. 1976. Вып 2. 62 с.
6. Гавранек Б. О. К проблеме смешения языков. *Прогресс. Сер. Новое в лингвистике*. 1972. Вып. 6. С. 94-111.
7. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основы термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія. Київ : Вид. дім «КМ Academia», 2000. 218 с.
8. Данилина Е. К. Ошибки вызваны грамматической интерференцией. *Известия вузов. Сер. Гуманитарные науки*. Владивослок, 2013. Вып. 4. С. 299-301.
9. Есенова Е. Й., Калинич Е. Й. Види мовної інтерференції. *Стратегія та методи навчання мов для спеціальних цілей* : наук.-метод. матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2009. С. 51-53.
10. Жлуктенко Ю. О. Мовні контакти: Проблеми інтерлінгвістики : монографія. Київ: вид-во Київського національного університету, 1966. 232 с.
11. Залевская А. А. Межъязыковые сопоставления в психолінгвістике : учеб. пособ. Калинин : КГУ, 1979. 84 с.

12. Интерференция на занятиях по второму иностранному языку и пути её преодоления. Студенческая библиотека : веб-сайт. URL: <https://students-library.com/library/read/55781-interferencia-na-zanatiyah-po-vtoromu-inostrannomu-azyku-i-puti-ee-preodolenia> (дата звернення: 22.04.2020)
13. Кардаш Л. В. Різноаспектні дослідження мовної інтерференції. *Молодий вчений.. Сер. Педагогічні науки*. 2016. Вип. № 2 (29). С. 280-283.
14. Карлинский А. Е. Основы теории взаимодействия языков и проблема интерференции : автореф. дис. д-ра філол. наук. Київ, 1980. 48 с.
15. Короткова О. Н. Фонологический механизм языковой интерференции: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 19.00.07. Москва, 1986. 19 с.
16. Кузнєцова А. В. Мовна інтерференція в послідовному перекладі (англо – українському) *Науковий вісник ДДПУ ім. І. Франка. Сер. Мовознавство*. Одеса, 2016. № 6. С. 87-91.
17. Кульчицька Н. О. Особливості явища інтерференції в процесі навчання англійської мови як другої іноземної у філологічному ВНЗ : зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету. *Сер. Педагогічні науки* 2010. № 3. С. 241-245.
18. Лексичні помилки в англійській мові. Teacheng.info : веб-сайт. URL: <https://teacheng.info/mistakes/vocabulary> (дата звернення: 22.04.2020).
19. Лукащук Н. А. Явище фонетичної інтерференції в контексті вивчення студента англійської мови як першої іноземної. *Науковий блог*. 2015. URL: <https://naub.oa.edu.ua/category/departments/filologist/> (дата звернення: 14.04.2020).
20. Манакин В. Н. Конвергентне образования и проблема интерференции в условиях близкородственного двуязычия. *Проблеми міжпредметних зв'язків в умовах білінгвізму*. Дрогобич, 1990. С. 80-82.
21. Мартине А. Принцип экономии в языке. *Прогресс. Сер. Новое в лингвистике* 1963. Вып. 3. С. 366-531.

22. Миськів В. А. Фонетична інтерференція як методична проблема у процесі вивчення англійської мови після німецької студентами факультету іноземних мов. *Наукові записки ТНПУ. Сер. Педагогіка*. 2011. № 2. С. 182-187.
23. Муратова З. Г. Тлумачення поняття «інтерференція» в сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2007. Вип. 18. С. 27-29.
24. Почтарьова Л. Я. Характеристика труднощів, які виникають під час вивчення іноземної мови та рекомендації щодо їх подолання *Дні науки-2012* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 12-14 квіт. 2012 р. Прага. С. 48-50.
25. Прийменники в англійській мові. Grammar Way : веб-сайт. URL: <https://grammarway.com/ua/prepositions> (дата звернення: 22.04.2020).
26. Реформатский А. А. О сопоставительном методе. *Сер. Лингвистика и поэтика*. Москва, 1962. №5. 479 с.
27. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підруч. Полтава : Довкілля – К, 2008. 712 с.
28. Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов : монографія. Київ : Вища школа, 1974. 256 с.
29. Тусик Н. Особливості прояву явища міжмовної інтерференції в процесі вивчення іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_3_24 (дата звернення 24.04.2020).
30. Хауген Э. Языковой контакт. *Прогресс Сер. Новое в зарубежной лингвистике*. 1972. Вып. 6. С. 61-81.
31. Шаблій О. А. Міжмовна інтерференція як психолінгвістична універсалія. *Київський вид. дім Дмитра Бураго. Сер. Мовні та концептуальні картини світу*. 2004. Вип. 11, т. 1. С. 371-375.

32. Щерба Л. В. Избранные работы по языкознанию и фонетике : монография. Ленинград : Изд-во Ленинградского университета, 1958. Т. 1. 182 с.
33. Meillet A. Linguistique historique et linguistique générale. Fàle. Paris : Champion, 1921. № 8. 335 p.
34. Sapir E . Language: An Introduction to the Study of Speech. New York : Hardcourt, Brace, 1921. URL: <https://www.ugr.es/~fmanjon/Sapir,%20Edward%20-%20Language,%20An%20Introduction%20to%20the%20Study%20of%20Speech.pdf> (дата звернення 24.04.2020).
35. Schuchardt-Brevier H. Ein Vademecum der allgemeinen Sprachwissenschaft / ed. Leo Weisgerber. Halle, 1928. Vol. 48. Issue 1. 483 S. URL: <https://doi.org/10.1515/if-1930-0155> (дата звернення 24.04.2020).